

METİNLERARASILIK BAĞLAMINDA MÜZİK SANATINDA ALINTI ve YENİDEN ÜRETİM

M. Ayça ÖNAL¹

ÖZET

1960'lı yıllarda Julia Kristeva'nın metinlerarasılık kavramından söz etmesiyle sanatsal biçimler arasındaki alışverişler kuramsal bir temele oturtulmuştur. Bir bestecinin, var olan bir çalışmanın ayırt edici bir özelliğini o tarzda başka bir çalışmayla ilişkilendirmeden direk almasıyla gerçekleşen biçimsel metinlerarasılık ile bir yapıt, belirli bir eski esere veya eserlere kasıtlı olarak gönderme yaptığında daha çok anlam kazanmaktadır. Bu üretimi gerçekleştirmenin alıntı yapma, yapısal model alma ve çeşitlendirme gibi çeşitli teknikleri bulunmaktadır. Çalışmada metinlerarası analizin amacı biçimsel göndermelerin yeni eserin anlam kazanmasına katkıda bulunmasını sağlayan birden fazla yolu ortaya çıkarmasıdır. Bu bağlamda çalışmada metinlerarasılığın bir müzik eserini ne kadar zenginleştirebileceği amacıyla örnekler incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda metinlerarası yöntemlerin kullanılmasıyla oluşturulan şarkıların geçmişle günümüz arasında bağ kurarak çokkatmanlı bir yapı sunduğu görülmektedir. İçerik analizi yöntemi ile incelenen analiz bulguları 'metinlerarasılık' ve 'yenidenüretim' kavramları bağlamında incelenmiştir. Bu kavramlar çerçevesinde incelenen müzik yapıtları müziklerarası bir alışveriş işlemi ortaya çıkarmaktadır.

Key Words: *Metinlerarasılık, Yenidenüretim, Müziklerarasılık*

QUOTATION And REPRODUCTION In MUSIC As PART Of INTERTEXTUALITY

ABSTRACT

When Julia Kristeva spoke of the notion of intertextuality in the 1960s, these transactions between artistic forms were based on theoretical basis. Formal intertextuality is seen when a composer directly takes the distinctive feature of a work without relating it to another work in that style. A work of art with formal intertextuality gains more meaning when it intentionally refers to certain former work(s). This process of production has many techniques such as quotation, take structural models and diversification. The aim of intertextual analysis in study is the fact that

¹ Arş. Gör. Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, 32260, Isparta/Türkiye, aycaacar@sdu.edu.tr

formal references reveal many ways of contributing to the meanings of the new work of art. In this respect, samples have been investigated in this study with the aim of identifying the extent to which intertextuality may enrich a musical work. It has been concluded that the songs formed by using the intertextual methods present a multilayered structure by linking the past to the present. The findings of the analysis, investigated through the method of content analysis, have been examined in the context of the notions of 'intertextuality' and 'reproduction'. The works of music investigated within the framework of these notions reveal a process of transaction of intermusicality.

Key Words: *Intertextuality, Reproduction, Intermusicality*

GİRİŞ

1960'lı yıllarda kendini gösteren ve postmodern okumaların temel yöntemlerinden biri olan Metinlerarasılık kavramı, sanat alanında farklı disiplinlerin birbiriyle iç içe geçmeleri sonucu anlam çokluğu bağlamında sonsuz bir alana işaret etmektedir. Metinlerarasılık kavramı Kristeva'nın, Mihail Baktin'in söyleşimcilik kuramından esinlenerek kendi göstergebilimsel kuramını geliştirmesiyle ilgi görmüştür. Kristeva'ya göre ise 'metinlerarası, kabaca iki ya da daha çok metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi olarak anlaşılmalıdır. Kristeva'ya göre, 'metinlerarası bir metnin önceki bir metni yinelemesi değil, sonsuz bir süreç, metinsel bir devinimdir. Metinlerarası başka metinlere ait unsurları taklit etmek ya da onları olduğu gibi yeni bir metne sokmak işlemi değil bir "yer(ya da bağlam) değiştirme"(transposition) işlemidir'. Yöntemleri arasında alıntı, gizli, alıntı, anıştırma, yansılama, öykünme, anlatı içinde anlatı, vb. biçimleri taşıyan kavram Kristeva'ya göre aynı zamanda birden çok gösterge dizgesinin yeni bir anlamla donatılarak yeni bir gösterge dizgesi oluşturmasıdır (Tatlı, 2013:1). Herhangi bir metnin öncelikle bir alıntılar mozaği olduğu görüşünde olan Kristeva'ya göre bir metin, öteki metinlerin özümsemek tek bir metin içerisinde birleştirilmesinden başka bir şey değildir. Metinlerarasılık, yazarın ya da okuyucunun, "bilinçli bir biçimde", daha önceki metinleri 'taklit' etmeleri değil, daha önce yazılmış ve söylenmiş anlam süreçlerinden yola çıkarak yeni metinler elde etmeleridir.

"Kristeva'ya göre metinlerarası bir metnin önceki bir metni yinelemesi değil, sonsuz bir süreç, metinsel bir devinim alır. Metinlerarası başka bir metne ait unsurları taklit etmek ya da onları olduğu gibi yeni bir metne sokmak işlemi değil bir yer ya da bağlam değiştirme (transposition) işlemidir. Öyleyse metni hep bir metinlerarası görüngüde tanımlayan Kristeva'ya göre metnin metinlerarası olmasının nedeni, onun alıntılanan ya da taklit edilen başka unsurları kapsamı değil onu üreten yazının önceki

metinleri bozup bir yeniden dağılım işleminden geçmesindedir. Her metin bir alıntılar mozaiği gibi oluşur, her metin kendi içinde başka bir metnin eritilmesi ve dönüşümüdür (Aktulum, 2000: 41-44)”.

Bu bağlamda içinde yaşadığımız dönemin postmodern olarak adlandırılan koşullarında disiplinlerin birbirlerinden etkilenecek iç içe geçmesi ve verilerini karşılıklı olarak tüketmeleri kaçınılmaz bir duruma gelmiştir. Günümüzde üretilen sanat yapıtları çok katmanlı bir yapı sergilemektedir. 1960lı yıllarda yoğunlaşan disiplinlerarası yaklaşımla görsel ve işitsel sanatlar arasındaki etkileşim söz konusu olduğunda, çoksesli yapının sunduğu çeşitlilik karşımıza çıkmaktadır. 1960’lı yıllarda yazın alanında kendini gösteren postmodern öğretisi zamanla tüm alanları etkisi altına alarak günümüzün temel unsurlarından biri durumuna gelmiştir. Postmodern bakış açısıyla üretilerek birbirleriyle iç içe girmiş farklı sanat yapıtlarında metinlerarasılık yöntemi temel bir özellik durumuna gelmiştir. Sanatlararasındaki alışveriş işlemleri yüzyıllar öncesinden dile getirilen bir olgudur. Ancak sanatsal biçimler arasındaki bu alışverişlerin kuramsal bir temel oturtulması, 1960’lı yıllarda Julia Kristeva’nın metinlerarasılık kavramından söz etmesinin ardından bu kavramın diğer sanatsal biçimlerde de kullanım alanı bulmasıyla gerçekleşmiştir. Yazınsal alanda bir okuma yöntemi olan metinlerarasılık farklı metinler arasındaki alışveriş işlemlerini ifade ederken, sanatsal alanda disiplinlerin kendi aralarındaki alışveriş işlemlerini de tanımlamak amacıyla metinlerarası terimler kullanılmaktadır.

Postmodern düşünce çerçevesinde müzik sanatı üzerine betimsel bir çalışma olarak planlanan makalede, postmodern müzik bağlamında metinlerarası alışveriş yöntemlerinin neler olduğu ve bu verilerden nasıl yararlandığı örnekler üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda müziğin kendi içerisindeki metinlerarası yöntemlerle oluşturulan müziklerarası alışveriş işlemleri örneklerle açıklanmaktadır.

POSTMODERNİZM

“Postmodernizm terimi, “sonra” anlamındaki İngilizce “post” ön ekiyle “çağdaş” anlamındaki İngilizce “modern” kelimesinden oluşmaktadır. Kelime anlamı olarak postmodernizm, “modernizmin gönderme yaptığı seçkin/biçimci/elitist estetik anlayışının XX. yüzyılın sonlarına doğru kalıplarını kırarak çoğulculuğu-popülistleşmesi sürecidir” (Ünal, 2004:12). Huyssen’ e göre postmodernizm kavramının önemli bir özelliği ise, “postmodernizmin gelenek ve yenilenme, kitle kültürü ve sanat arasında, artık ikinci terimlerin birinciler karşısında doğrudan farklı olmadıkları bir gerilim alanı oluşturduğudur (Huyssen, 1994:125)”.

Sarup'a göre, postmodernizm ilk defa, 1960'larda New York'lu sanatçılar ve eleştirmenler tarafından ortaya çıkarılmıştır. 1970'lerde ise, Avrupa'ya taşınarak orada geliştirilmiştir. 70'li yıllarda bir içe dönüş yaşanırken, 80'li yıllarda postmodernizm üzerine yapılan tartışmalar hareket kazanmıştır (Sarup,1995:158). Bazı düşünörlere göre modernizme tepki olarak ortaya çıkan postmodernizm, 1980'lerin başlarında költürde özellikle sanat alanında gelişen hareketlenmeyi ifade etmek üzere yaygın olarak kullanılmıştır. Bir önceki dönemden kopuş anlamında modernizm sonrasını, ötesini belirlemektedir (Doltaş, 1991:173-174).

Toplum bilimleri alanında modernizmin vaad ettiklerinin gerçekleşmemesi, modern bilimde gerçeklik ile teori arasındaki farkın büyümesi, metafizik ve mistik boyutlarıyla insanın var oluşunun görmezden gelinmesiyle modern bilime güvenmeye karşı bir tepki olarak da ortaya çıkan postmodernizm ekonomik, toplumsal, költürel ve ideolojik tarih içerisinde modernizmin ilkelerinin artık işleyemediği, bunların yerine yeni değerler sisteminin konmadığı bir geçiş döneminin zirvesindedir (Adair, 1994: 26; Rorty, 1994: 156; Lyotard, 1997: 27-28; Rosenau, 1998: 30). Tesadüflük, eklektisizm, belirlenmemişlik, parçalılık özellikleriyle ağır basan postmodern kavramı kullanım alanı olarak her költürel disiplini kapsamaktadır. Postmodernizm çift kodlama, parodi, pastiş, şizofreni, ironi, eğretileme, düz değişmece, yapı çözücölük, çoğulculuk, melezleştirme ve insansızlaştırma gibi modernizmden ayrıldığı nitelikleriyle sanatla yaşamın birleştirilmesi, seçkinliğin terkedilmesi, karşı-sanat ve kurmaca gerçeklik (yeni gerçeklik) anlayışına yönelerek farklı sanat yapıtlarının bir arada kullanılmasını içermektedir.

Bu bağlamda postmodern yapıtların temelinde "alıntı" özelliği önemli bir yer tutmaktadır. Bunun sebebi ise geçmiş ile günümüz arasında köprü kurarak bunu alıcıya hatırlatmak ve bu yöntemle yenidenüretilen yapıtların alıcının hafızasında kalıcı olmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda, "Geriye Bakış", postmodernlikte önemli bir noktadır. Postmodernliğin belirgin özelliği olan alıntı, kendinden sonra gelecek olan aşamaları algılayışımızın biçimini değiştirir (Chevassus, 1998; akt., Usmanbaş, 2002:41)". Bu bakış açısıyla oluşan, tarih ve günümüz arasında bir köprü görevini gören günümüz postmodern yapıtlarında disiplinlerarası alışverişlere sık rastlanılmaktadır.

Postmodern bakış açısıyla üretilen günümüz sanat yapıtlarında, disiplinlerarası biçimde çokanlamlı yapıtlar yaratılarak farklı költürel yapıtların oluşması sağlanmaktadır. Böylece ortaya çıkan yaratma eyleminin günümüz sanat yapıtlarından alınan parçalarla bir araya getirilmesi sanatsal disiplinlerde yapıtların orijinal düzleminden kaydırılmasını yaratmakla birlikte ötekinden alınan alıntılarla kendi orijinal yapısının dışına çıkarak çokanlamlılığını oluşturmaktadırlar. Sanatsal biçimler arasındaki bu

alışverişlerin kuramsal bir temele oturtulması, 1960'lı yıllarda Julia Kristeva'nın metinlerarasılık kavramından söz etmesinin ardından bu kavramın diğer sanatsal biçimlerde de kullanım alanı bulmasıyla gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra diğer sanatsal biçimler arasındaki alışveriş işlemlerini göstermek için göstergelerarasılık, müziklerarasılık gibi yeni kavramlar ortaya çıkmıştır.

POSTMODERN MÜZİKTE ALINTI ve YENİDENÜRETİM

Dinleyiciye yönelerek müzik yapıtıyla alıcıya kolaylıkla ulaşılabilmesi ve hemen anlaşılma isteğiyle önem kazanan postmodern müziğin yapısındaki alıntılar ve bunların getirisi olan hatırlatmalar kolay algılanmasının temel özelliklerindedir. Böylece tanıdık veya karmaşık seslerin birleşimi yolu ile dinleyiciye bir şekilde ulaşabilmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda postmodern müzikte, duyuş için gerekli olan figür tekrarlarını dinleyiciye duyurmak esastır. Bunun için ezgiye, modaliteye geri dönmek duyuşun temel basamaklarıdır. Postmodern müziğin yapısında bulunan alıntıların oluşturduğu parçalılık günümüzde, 1960lı yıllarda önem kazanan yazınsal alanda metinlerarası bakış açısı altında incelenmeye başlanmıştır. Bu bağlamda sanatın diğer alanlarında olduğu gibi müzik alanında da metinlerarası alıntı yöntemlerinden olan pastiş ve parodiye başvurarak yeniden üretilen birçok yapıta rastlamaktayız.

Bu doğrultuda besteci Nikolaus Decius J.S.Bach'ın "Matthaus Passion" (Ermiş Mata Pasyonu) isimli eserinde kullandığı metinden alıntılar yapmış ve bunları kantatlarına uyarlamıştır. Kantatların müziksel yapısı birbirinden farkı olmasına rağmen metin orijinallliğini korumaktadır. Besteci pastiş yöntemini kullanarak aynı metni farklı müziklerle bestelemiştir. Ya da diğer bir eseri olan "Allein Gott in der Höh'sei Ehr" (Koral Varyasyon) daha önce yayınlanan "Clavier Übung" (Klavye Etüdü) adlı eserinin üçüncü bölümünde yer almaktadır. İki sesli düzenlenen bu eserde, daha önce Fa Majör onunda yazılmış olan eser yeniden üretiminde Sol Majör tonunda ve 6/8'lik ölçüye dönüştürülerek yazılmıştır. Yine aynı eserden, "Matthaus Passion" Ermiş Mata Pasyonu'ndan biçim olarak alınan Kagel'in yapıtı incelendiğinde pastiş ve parodi yöntemlerinin kullanılmasıyla yeniden üretilmiş bir yapıt karşımıza çıkmaktadır. Yapıt incelendiğinde, Kagel'in müziğinin dizisel olmasına karşılık biçim açısından Bach'a bağlı kaldığı dikkat çekmektedir. Ermiş Mata Pasyonu'na koşut olarak otuz üç bölümden oluşan yapıt büyük bir orkestra ve koroyla başlamaktadır. Bach'ın eserinde tenor nasıl anlatıcı rolüyle İsa'nın yaşamını anlatıyorsa, bu eserde de anlatıcı tenordür. Bach'ın hayat hikâyesi ayrıntılarıyla ve belgelere dayalı olarak anlatılmaktadır. Anlatım genellikle koroyla, soloyla ya da müzikle gerçekleştirilmektedir. Konuşma, Bach'ın pasyonlarında nasıl İsa'ya

bırakılan bir ayrıcalıksa burada da Bach'a bırakılmaktadır. Burada Bach'ın müzikçi kişiliği değil, tarihsel kişiliği sergilenmektedir. Bu bağlamda yapıt incelendiğinde o dönemdeki yaşam biçimi, kadının konumu, ardi ardına doğan ve çoğu hemen ölen çocuklar, toplumsal ilişkiler ve bunların dengesizliği, değer yargılarının keyfiliği ve sanatçıya verilen değer gibi parodi ve ironinin iç içe girdiği bir yapıtla karşılaşmaktayız (İpşiroğlu, 2002:16-17). Kagel, Bach'ın yazmış olduğu eserin biçimini kendi biçemiymiş gibi benimseyerek; okurun üzerinde oluşturmak istediği etkiye göre özgün eserin içeriğini, kendi eserine uyarlayarak yeni bir eser ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Kagel' in yapıtı Ermiş Matta Pasyonu'na karşılık biçim olarak yeniden üretilen bir yapıttır.

Postmodern yapıtlarda en çok öne çıkan diğer bir unsur ise kolaj yöntemidir. "Metin alanında, geniş anlamda, alıntı ve metinlerarası göndergeyle eş anlamda kullanılmaktadır, sözsel olsun ya da olmasın, kolaj kullanımı yeni bir bütün içerisinde yer verilen her türden parçaya verilen addır (Aktulum, 2011:450)". XX. yüzyılın başlarında resim sanatında bir teknik olarak kullanılmaya başlanılan kolaj yöntemi, bir bütün içerisinde ayrışık unsurların yan yana getirilmesine dayanmaktadır. Marc Angenot' a göre kolaj, ayrışık parçaların bir bütün içerisinde ortak birlikteliği olarak algılanmaktadır. Alıntılanan parçalar aralarındaki etkileşimle belirlenen, özel bir söylemsel devinim ile bu bütünün içerisinde yaşam bulmaktadırlar. İki aşamada gerçekleşen bu süreçte önce bir bütünden bir unsur alınmakta ve daha sonra bu unsur başka bir bütün içerisine katılmaktadır. Kübist ressam Picasso' nun yapıtlarında görüldüğü gibi ressam kumaş, gazete kağıdı, afişler ya da posta pulları gibi sanat dışı bir gerçekliğe ait nesneyi tuvalin üzerine yapıştırırken onu resmin düzenlenişinin bir hareket noktası yapmaya dayandırmaktadır (Aktulum, 2011:450-451).

Kolaj tekniğini müziklerinde kullanan, XX. yüzyıl Amerikan müziğinde bütün yapıtlarını alıntılar çerçevesinde geliştiren besteci Ives; Bach, Wagner, Beethoven'den, Avrupa müziğinden ya da Amerikan folklorundan alıntılarla bestelerini zenginleştirerek Amerikan yaşantısından tablolar çizmektedir. Yaptığı alıntıları yapıtlarında tema haline dönüştürerek böylece onların biçimlerini oluşturmaktadır. İki bandonun ayrı tonlarda ve ayrı tempolarda bir araya gelmeleri gibi yapılan alıntılar, özgün tonlarını ve ritimlerini korumaktadırlar. Böylece besteci yapıtlarında uygulamış olduğu kolaj yöntemiyle hem poliritmi hem de politonaliteyi yapıtlarına işlemiştir. Aynı tekniği Jolas' ın "Lassus Ricercare" adlı yapıtında da görmekteyiz. Besteci onu en çok etkileyen bir besteci olan Lassus' un adını vererek, onun daha iyi anlaşılması için yapıtlarının genel armonik yapısını kendi yapıtlarında uyguladığını belirtmektedir. Bir müzik biçimi olmasının yanı sıra kelime anlamıyla, İtalyanca "aramak" anlamına gelen "ricercare" sözcüğü ile besteci Lassus' a bir gönderme yapılarak bestenin geçmişe doğru

olan yolculuğunu anımsatmaktadır. Genel yapısıyla yapıtın armonik bağlantıları ve ritmik öğeleriyle Lassus' un yapıtının adeta bir krokisi çekilerek onun değişmez öğelerine dikkat çekilmektedir. Böylece Lassus' un yapıtlarını temel alarak kendi yapıtını yaratan besteci yazdığı yapıtına çokanlamlılık özelliğini kazandırmaktadır. (Ramaut- Chevassus, çev. Usmanbaş, 2002:54-92).

Örneklerden de görüldüğü gibi günümüzde müzik alanında da metinlerarası yöntemlerden faydalanarak farklı veya kendi alanındaki bir veriyi dönüştürüp kendi içerisinde yeniden üretilen yapıtlara rastlamaktayız. Bu doğrultuda metinlerarası bakış açısıyla incelenen müzik yapıtları müziklerarası bir alışveriş işlemini ortaya çıkarmaktadır.

Günümüzde bu uygulama birçok şarkı yazarı ve yapımcısı tarafından özellikle rap müzik ağırlıklı olan aynı zamanda bazı pop ve rock müzik biçimlerinde de sıklıkla kullanılması popüler müzikteki parçalılığın bizlere açıkça sunmaktadır. Bu durum birçok rap sanatçısı tarafından var olan bir şarkının ayırt edici bir unsurunun, genellikle dijital bir numune alınarak orijinal içeriğinden koparılıp yeni bir şarkının temellendirilmesi için kullanıldığı 'rap yorumu' olarak bilinmektedir. Örneğin Will Smith'in hit şarkısı "Wild Wild West" Stevie Wonder'ın funk klasiği "I Wish" parçasının bas ağırlıklı çizgisi etrafında bestelenmiştir. Eminem'in hit parçası "Like Toy Soldiers" ise Marika'nın "Toy Soldiers" adlı şarkısı sadece adından değil aynı zamanda bütün bir nakaratından alıntılar yapılarak yeniden üretilmiştir. Ancak bu tür müzikal alıntılar sadece rap ile sınırlı değildir. Bu şekilde yapılmış birçok pop ve rock şarkısı bulunmaktadır. Özellikle 2001 yılında Janet Jackson'un "Somenone to Call My Lover" adlı şarkısı bu durumu örneklendirmektedir. Şarkı dört ölçü akustik müzikal bağ ile başlamakta ve armonik olarak D Majör ve G majör tonları ile değişmeli olarak yedinci akor üzerine temellendirilmektedir. Bunun 1972 yılında Amerika'nın soft-rock klasiği olan "Ventura Highway" şarkısındaki müzikal bağın armonik yapısını taşıdığı hemen göze çarpmaktadır ki bu müzikal bağ sonradan sürekli olarak tekrarlanmakta ve bütün şarkının başlıca vokalinin oluşturarak dinleyicinin hafızasında yer etmektedir. Jackson'un "Ventura Highway" şarkısının dizelerinde ve nakarat bölümünde seslendirdiği vokal melodi yeni bestelenmiş bir melodidir, ancak nakaratlarda şarkıcının "someone to call my lover" arayışı daha fazla önem taşıdığı için benzer bir ezgi diğer bölümlerin armonik yapısında ortaya çıkmaktadır. Bu tını şarkının ritmine uyum sağlamak üzere 3/4 ten 4/4'lük ölçüye değiştirilmiş ve Erik Satie'nin ünlü piyano parçası Gynopédie No. 1'deki temanın birebir alıntısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Şekil 1 bu temanın "Somenone to Call My Lover" şarkısının ezgisi üzerine nakaratlarda yerleştirilirken ölçülerinde nasıl bir değişiklik yapıldığını örnekleyen basitleştirilmiş bir kopyanın takip ettiği

Satie'nin Gymnopédie temasının orijinal versiyonunu göstermektedir (Spicer,,2009:1-2).

G maj⁷
(IV) D maj⁷
I G maj⁷
IV D maj⁷
I)

Şekil 1(a): Satie, Gymnopédie No. 1, main theme Original version.

D maj⁷
(I) G maj⁷
IV

Şekil 1(b): Janet Jackson, "Someone to Call My Lover"

Örnekten görüldüğü üzere her ilk vuruşa fazladan çeyrek seslik bir nota ekleyerek Gymnopédie teması yeni ölçüye uyarlanmaktadır. Satie'nin orijinal yedinci akordaki D Majör yerine G Majör ile başlamasına rağmen "Ventura Highway" şarkısından alınan akor gibi Gymnopédie teması da I-IV yerine IV-I kullanılarak armonik olarak yedinci akordadaki D Majör ve G Majör ikili akor gidişini temel almaktadır; akorlar iki ölçüde bir değil her ölçüde dönüşümlü olarak yer almaktadır (Spicer,2009:3).

1990lı yılların popüler kültürüne ışık tutan roman Generation X ile Douglas Coupland "kişisel bir ruh hali yaratmak amacıyla farklı on yıllık zaman dilimlerinden iki veya daha fazla öğenin ayırım yapmaksızın bir araya getirilmesini" de içeren son zamanların en çarpıcı trendini tanımlamak için "on yıl karışımı" terimini türetmiştir. Bu bağlamda 1880li yılların yapıtı 1970lerin klasik pop şarkısı ile yeniden üretilerek ortaya çıkan bu yeni biçimin üzeri günümüz dans müziği ile örülmesiyle "Someone to Call My Lover" ile müziksel bir on yıl karışımı olarak yorumlanmaktadır. Bu tür bir on yıl karışımı veya yeni bir eser yaratılırken varolan bir malzemenin kullanılması günümüzün postmodern dünyasında sanatsal yaratıcıktan

beklenen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Graham Allen'in tanımıyla post modern sanat " orijinal olma kalıplarını yadsıyan ... ve kasten türeyen ve metinlerarası olan bir yaklaşım ortaya çıkarmıştır (Allen, 2000: 217, akt. Spicer, 2009:4)".

Beatles'in 1960lı yılların ikinci yarısında postmodernizmi şarkı sözü yazmada kullanan tek pop ve rock bestecileri olmamasına rağmen önemli olmasını sağlayan, alıntı kullanarak şarkı yapmanın ayrılmaz bir parçası olarak kabul eden ilk grup olmalarıdır. Kullandıkları bu yöntem konuyu yirmi yıldan uzun bir süredir müzik bilimciler ve teorisyenleri için oldukça çekici bir kavram olan metinlerarasılığa getirmektedir. Yazınsal eleştirilerden çıkarım yaparak müzikal metinlerarasılığın arkasındaki en önemli varlık, bestelerin kendi içinde veya kendilerinden alıntılardıkları anlamlı ya da anlamsız alıntılarla aralarında kurdukları bağ ile yeniden üretilen anlamlı bir bütün haline gelmiş olmalarıdır. Bir müzik analizcisi için metinlerarası yaklaşımın en büyük avantajı yapıtların kendi içinde analize etmenin şekilciliğinin ötesine varabilmemizi sağlamasıdır. Kevin Korsy'nın dile getirdiği üzere yapıtları kapalı varlıklar olarak görmekten vazgeçtiğimiz anda yapıtın içindeki ve dışındaki ayırım ortadan kalkar ve besteler metinlerarası güçlerin düğümleri halini alır (Korsyn, 1994:132, akt. Spicer, 2009:7)".

Robert Hatten ise müzikteki metinlerarasılığın biçimsel ve stratejik olarak iki önemli aşamada gerçekleştiğini öne sürmektedir. Biçimsel metinlerarasılık bir bestecinin, var olan bir çalışmanın ayırt edici bir özelliğini o tarzda başka bir çalışmayla ilişkilendirmeden direk almasıyla gerçekleşir. Beatles şarkıları içerisinde oldukça çarpıcı biçimsel metinlerarasılık örnekleri yer almaktadır. Yüksek Barok araçlarının sekizli dize eşliğinde Paul McCartney'in "Eleanor Rigby" parçasına empoze edilmesi veya Hint raga formatının George Harrison'un "Love You To" şarkısındaki birebir alıntı bu örnekler arasında yer almaktadır. Biçimsel metinlerarasılık sadece bir bestekar belirli bir eski esere veya eserlere kasıtlı olarak gönderme yaptığında daha çok anlam kazanmakta ve bunu gerçekleştirmenin alıntı yapma, yapısal model alma, çeşitlendirme ve yorumlama gibi çeşitli teknikleri bulunmaktadır. Bu çalışmada metinlerarası analizin amacı biçimsel göndermelerin yeni eserin anlam kazanmasına katkıda bulunmasını sağlayan birden fazla yolu ortaya çıkarmasıdır (Spicer, 2009:7).

Bu doğrultuda incelenen müzik yapıtlarının kendi içerisinde kapalı ve klasik bir yapıda olmadığı görülmektedir. Bu bakış açısıyla dinleyiciye sunulan müzik yapıtı alıntılarla örülmüş parçalı bir yapı sunmaktadır. Bu yapısıyla alıcının hafızasında kısa sürede yer almaktadır. Metinlerarası bakış açısı benimsenip alıntılarla örülerek yeniden üretilen müzik yapıtlarının bu özelliği Umberto Eko'nun da belirttiği üzere biçimsel olarak dinleyiciye açık bir yapı sunmaktadır.

SONUÇ

Yazarın ya da okuyucunun, “bilinçli bir biçimde”, daha önce yazılmış ve söylenmiş anlam süreçlerinden yola çıkarak yeni metinleri elde etmeleriyle kullandıkları metinlerarası yöntem, postmodern bakış açısıyla üretilen günümüz sanat yapıtlarında, disiplinlerarası biçimde çokanlamlı yapıtlar yaratılarak farklı kültürel yapıların oluşmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda postmodern yapıtların temelinde “alıntı” özelliği önemli bir yer tutmaktadır.

Bir bestecinin var olan bir çalışmanın ayırt edici bir özelliğini o tarzda başka bir çalışmayla ilişkilendirmeden olduğu gibi almasıyla gerçekleşen biçimsel metinlerarasılık ile yeniden üretilen yapıtlar müziklerarası bir alışverişi ortaya çıkarmaktadır. Çalışmada incelenen yapıtlarda yazınsal eleştirilerden çıkarım yaparak müzikal metinlerarasılığın arkasındaki en önemli varlık, bestelerin kendi içinde veya kendilerinden alıntılardıkları anlamlı ya da anlamsız alıntılarla aralarında kurdukları bağ ile yeniden üretilen anlamlı bir bütün haline gelmiş olmalarıdır.

İncelenen eserler doğrultusunda biçimsel metinlerarasılığın bir bestecinin belirli bir eski esere veya eserlere kasıtlı olarak gönderme yaptığı daha çok anlam kazandığını ve bunu gerçekleştirmenin alıntı yapma, yapısal model alma, çeşitlendirme ve yorumlama gibi çeşitli tekniklerinin olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda çalışmada metinlerarası analiz ile biçimsel göndermelerin, yeni eserin anlam kazanmasına katkıda bulunmasını sağlayan birden fazla çeşidinin olduğu sonucuna varılarak metinlerarasılığın, bir pop şarkısının verdiği mesajı ne kadar zenginleştirdiği görülmektedir. Bu bağlamda metinlerarası yöntemlerin kullanılmasıyla oluşturulan yapıtlar geçmişle günümüzü bağlayan çokkatmanlı bir yapı sunmakta ve müziklerarası bir alışveriş işlemini ortaya çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

- ADAİR, G. (1994), “Postmodernci Kapıyı İki Kere Çalar”, Çev. Dikbaş N.İletişim Yayınları, İstanbul
- AKTULUM, K. (2000), “Metinlerarası İlişkiler”, Öteki Yayınları, Ankara
- AKTULUM, K. (2011), “Metinlerarasılık/ Göstergelerarasılık”, Kanguru Yayınları, Ankara

- CHEVASSUS, B. R. (1998), “Musique et postmodernite”, Presses Universitaires de France, (Çev. Usmanbaş, İ. (2002), “Müzikte Postmodernlik”, Pan Yayıncılık, İstanbul.
- DOLTAŞ, D. (1991), “Postmodernizmin Getirdikleri ve Götürdükleri”, Çağdaş Düşünce ve Sanat, İstanbul.
- HUYSSSEN, A. (1994), “Postmodernin Haritasını Yapmak”, Çev. Küçük, M. (1994), “Modernite versus Postmodernite”, Vadi Yayınları, Ankara.
- İPŞİROĞLU, N. (2002), “20. Yüzyıl Sanatında J.S. Bach”, Pan Yayıncılık, İstanbul
- RORTY, R. (1994), “Habermas, Lyotard and Postmodernite”, Çev. Küçük, M., Modernite versus Postmodernite, Vadi Yayınları, Ankara.
- ROSENAU, P. M. (1998), “Postmodernizm ve Toplum Bilimleri”, Çev. Birkan, T. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- SARUP, M. (1995), “Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm”, Çev. Güçlü, A. B., Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- SPICER, M. (2009), “Strategic Intertextuality in Three of John Lennon’s Late Beatles Songs”, Online Journal of the Music Theory Society of the Mid-Atlantic, Vol. 2: Iss. 1, Article 11.
- TATLI, O. (2013), “Postmodernizmde Metinlerarasılık ve Pastiş”, www.osmantatli.com.tr, 2013
- ÜNAL, B. (2004), “Postmodern Perspektifte Müzik Videoları ve Nez’in Sakın Ha Videosunun Analizi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.